

Potus. Dum nempe fermentatione parati sunt. Recentes enim cerevisia, lac, serum lactis & similia, numquam nocent acrimonia; nisi quando jam aciescunt, vel in debilibus corporibus in acidum mutantur. Illa autem acrimonia, quae fermentationis liquidis inest, miro stimulo atque efficacissimo auctam cordis velocitatem efficere potest; unde in morbis languidis & frigidis vini & cerevisiae generosioris moderatus usus adeo prodest. Immodico horum usu febres, crapulae dictas, excitari, nimis notum est: verum levia haec sunt, solentque ab illis, quibus solemne est hesternis venas habere inflatas Jaccho, contemni. Sed in Commentariis §. 558. ex Hippocrate notatum fuit, summam ebrietatem sequi obmutescentiam, & lethalem quandoque apoplexiam, nisi febris orta remedio fuerit. Quartus & quintus aegrotus apud Hippocratem in tertio Epidemicorum libro (q) ex potibus ambo periculosa febre decubuerunt; quorum primus secundo jam morbi die surdus factus fuit, dein ferociter deliravit, quarto die convulsus, quinto die periit: alter vero post difficilem morbum vigesimo die evasit. Grammatici puer, dum vehementi siti cruciaretur, nec adesset aqua, vinum antiquum liberaliter potavit, atque inde reliquo tempore vigil permansit: postea correptus febre, una cum vigiliis oborto delirio, periit (r).

Condimenti. Illis, qui frugalem vitam ducentes quotidiano labore corpus exercent, optimum ciborum condimentum fames est, qui vero otio torpent vel ingluvie & crapula corporis vires perdidierunt, languentem stomachum artificiosis his gula irritamentis excitare coguntur. Omnia haec sece acerrimis aromatibus, pipere, aliis, cepis, &c. defumuntur, addito sale, aceto, vino, aliisque, in quorum compositione infinitam varietatem erudita gula adhibet. Omnia ergo haec, cum fortissimis stimulantibus consent, poterunt augere velocitatem contractionis cordis, id est febrem facere. Vulgo usitatum remedium est ad ventriculi languorem curandum piperis grana deglutire; neque multum mali inde fiet, cum integra assumantur, alvo enim exeunt vix mutata: sed vidi calidissimam & periculosam admodum febrem excitatam, dum contriti piperis magnam copiam sumferat homo: fervidissimum enim aroma piperis simul tam tenaciter haeret, ut nequidem octava coctione in aqua pura magna quantitate potuerim illud eluere; unde, quamdiu in corpore haeret, pergit suo stimulo agere. Robustissimus in flore aetatis rusticus quartana diu laboraverat; cuius, quamvis jam verno calore mitescentis, pertaesus, temerario rudis aegyptae consilio, magnam copiam seminum sinapi contritorum, & spiritu juniperi dilutorum, sumsit tribus ante paroxysmum horis, sed funestissimo eventu: innocua enim quartana in febrem ardentissimam versa tridui spatium illum e medio sustulit.

Medicamenti. In lentis & frigidis morbis, Hydrope, Paralyti, Apoplexiae quadam specie &c. tota saepe spes cura ponitur in eo, ut sponte vel arte febris accendatur: calidissima tunc & stimulantia remedia summo cum successu adhibentur. Aliquando tamen & accidit, medicamenta quadam, v. g. purgantia, & vomitoria, dum operantur, nimias

excitare turbas in corpore, & motus circulatorii velocitatem augere, dum interim morbi curandi genus sedatum motum requireret. Unde merito monuit Sydenhamus (s), si in acutis continuis febribus purgans vel vomitorium adhiberi debeat, praemittendam esse venae sectionem, ut nimia illa sanguinis agitatio, ab his medicamentis nascitura, praecaveatur. Hoc autem imprimis ideo toties inculcavit, quia plurimis Medicis infederat haec opinio, noxiam esse venae sectionem, nisi prius primae viae expurgarentur, ne scilicet depletae venae noxios inde humores attraherent, uti apud Sennertum, Forestum, & alios videri potest.

Veneri. Inter venena quaedam sunt, quae manifestam sensibus acrimoniam exhibent, uti arsenicum, sublimatum corrosivum, & similia; atque multiplici observatione constat, non tantum subitam mortem, verum & aliquando pessimas & pertinacissimas febres ab his venenis assumptis natas fuisse. Inter plures historias memorabiles, quas Wepferus (t) de arsenici noxis collegit, habetur & casus, qui hoc confirmat. Puella enim, incaute devorato arsenico, toto die vomuit: neglecta per triennium morbo supervixit, ac tabida ex febre, cujus indolem nemo agnoscere potuit, obiit. Verum alia venena sunt, quae mirabili vi totum corpus turbant, acutissimas febres, & mortem ipsam inducunt, licet haec ad nullam acrimoniam cognitam reduci possit illud, quod in his venenis adeo actuosum est, imo & quandoque sensibus blandissima appareant. Sic viperæ venenum, uti in Comment. §. 155. dictum fuit, amygdalinum oleum colore & sapore refert. Quis determinare auderet veneni variorum indolem, quod sua subtilitate omnem indaginem eludens, tantas strages facit, simulque sanos humores in suam indolem sic mutare valet, ut quavis puris variolosi guttula alium hominem etiam sanissimum inficere valeat; uti docuit variolarum propagatio per institutionem. Idem in peste aliisque morbis contagiosis verum est. In omnibus illis causam febris natae ex observatione cognoscimus, effectus videmus; modum vero, quo talis causa corpori humano applicata illos effectus faciat, ignoramus omnino.

Eadem donata hac proprietate, ut digeri, moveri, excerni, nequeant. Digeri dicuntur ingesta, quando viribus vasorum & viscerum, & admitione liquorum inquilinorum nostri corporis eadem sic mutantur, ut similia evadant humoribus nostris sanis, simulque omne illud, quod ex his ingestis non sic mutatum superest, atque viribus corporis superari nequit, debito tempore & per solitas vias eliminatur de corpore. Ut ergo ingesta digeri possint, requiritur, ut vires mutantes praevalent assumptorum robori: duplex ergo causa est, quae hanc digestionem impedire poterit, virium nempe assimulantium debilitas, & ingestorum nimia tenacitas, possuntque binæ hæc causae seorsim agere, vel & simul concurrere. Durus arator carne bubula, pingui lardo, fumo & sale induratis, impune vescitur non tantum, verum & optime inde nutritur: debilis puella ab iisdem assumptis gravatur & languet. Requiritur ergo, ut Galenus optime dixit (loco in Commentariis §. 25. allegato), ut concoquendum fami-

(q) Charter. Tom. IX. p. 232. 233.

(r) Galen. de Incis affectis L. II. in fine Capitis ultimi. Chart. T. VII. p. 427.

(s) Epistola Respons. prima pag. 395. & Sect. I. Capit. 4. pag. 65. Et in Scheda Monitoria de novæ febris ingressu pag. 677.

(t) Cicuta aquat. historia p. 281.

Familiarem habuerit naturam respectu coquentis: tunc enim corpore secundum naturam se habente mutatio & alteratio totius substantiae coquendi fit, aut maxime ejus partis &c. Constat jam observatis quotidianis, dum cibi difficilis digestionis assumpti sunt, vel & major copia illorum, quae ex sua natura facile digeri possunt, languere homines, calere, sitire, auctamque simul adesse pulsus velocitatem; id est, veram febrem; per quam, aucta efficacia vasorum in liquida, subigitur illud, quod naturali & sedato motu humorum superari non poterat. Nemo est, qui hoc aliquando in se ipso expertus non fuerit. Leviora talia diætae vitia in hominibus sanis leni, & paucorum tantum saepe horarum, febricula facile corriguntur; verum in debilibus ex hac sola causa aliquando gravis febris accenditur, & quotidie assumpta difficilis digestionis edulia pertinaces saepe febres excitare valent; Dum Galenus (u) una cum binis adolescentibus coætaneis procul ab urbe rus profectus nil inveniret, quod comederet, triticum coctum sale mediocri conditum esurientis avidè sumit; sed mox pondus in ventriculo sensit, & sequenti die omnem cibum fastidiebat, status modesti aderant, caput dolebat, & caligabant oculi; neque alvo quidquam exercebat. Similia omnino mala & comites ejus patiebantur. Tritici enim crudi, non fermentati, tenax gluten non poterat digeri, moveri, nec excerni, in juvenilibus his corporibus; imo & rustici fastebantur, quod dum necessitate coacti hoc assumerant, grave & concoctum difficile edulium fuissent experti. Sic videmus saepe infantibus, quos parentes inopia pressi crudis farinosos non bene fermentatis quotidie nutriunt, tumere abdomen insartum indigestibili tali cibo, alvum tardam esse, & lentam continuam febrem miseris depascere; tandemque in diarrhoeam & dysenteriam incidere, & mori. Dum in urbibus obsessis malo tali victu coguntur uti homines, pessimi nascuntur morbi, uti in Commentariis §. 584. dictum fuit. Non enim tantum in primis vis tales cibi molestiam pariunt, verum chylus crudus, ex his paratus, sanguini immixtibilitatem & visciditatem facit; adeoque auget obstruenda circa angustissimos arteriarum fines; ergo & febrem facere poterit, uti patet ex illis, quae ad §. 581. & 582. dicta sunt.

Aut ea copia assumpta, ut irritent, suffocent, obstruant, putrescant. Alimenta enim ingesta non tantum qualitate peccare possunt, verum & quantitate immodica, quae & ventriculum gravat, & viribus viscerum chylopoieticorum subigi nequit. Hinc toties pueri, lantioribus epulis excepti, febricitant, donec molesta ventriculo saburra vomitu excutiantur, vel aliquando, oborta diarrhoea, per alvum viam quarat. Ciborum varietas frequentissima similibus malorum causa esse solet, dum ultra, quam famas possit, invito saepe ventriculo ingeruntur alimenta, quae saporum gratia & varietate se commendant. Robusta & exercitata corpora graviora etiam diætae vitia vix sentiunt; verum ex propria idiosyncrasia debiles homines, vel post morbos perperos languentes, ob leves etiam in victu errores poenas luere solent, dum debilia viscera majorem ingestorum copiam subigere non valent. Hinc dixit Hippocrates (vv). Haec est autem ciborum offerendorum occasio, ut ea copia exhibeantur, quam corpus superare valet. Atque alibi (x); ubi nutrimentum

præter naturam copiosius ingressum fuerit, id morbum facit. In Phthisicis evidentissime apparet, nimiam saluberrimi etiam cibi copiam nocere illico, & febrem accendere; vel illam, quae jam adest, augere. Si enim vel lactis majorem quantitatem sumferint simul & semel, statim lenta illa febricula, quae illos continuo depascitur, augetur una cum summa anxietate; dum autem parcam copiam simul, repetitis vicibus, sumunt, optime se habent.

Dum vero major ciborum copia, quam corpus ferre valet, a sanis etiam hominibus assumitur, anguntur, nauseantur, & irritatus hoc onere ventriculus vomitu liberatur. Longe periculosius malum est, si a nimia copia ingestorum, calore & mora rarefactorum, summo opere distendatur ventriculus: tunc enim observatum fuit, summi vi constringi spasmodice utrumque ventriculi orificium, unde intolerabilis anxietas, irritus vomendi conatus, & saepe lethalis apoplexia; dum aortae descendens truncus a tumente ventriculo premitur, sique majori copia & impetu sanguis versus encephalon urgetur, atque vasa quam maxime turgentia aliquando rumpuntur. Accedit, quod alimenta sic retenta in ventriculo vel intestinis, neque ob nimiam copiam subigenda a visceribus chylopoieticis, propriam sequantur indolem, talesque mutationes subeant, quae a spontanea horum degeneratione in loco calido & humido sequi debent, unde pessima saepe corruptela nascitur & putrefactio; imprimis si ingesti cibi ex sua natura in putredinem vergant: uti sunt carnes, pisces, ova &c. Docent hoc rictus olidissimi, vomitus corrupta materiae, alvi fluxus foetidissimi, toties post ingluviem sequentes.

Novimus certissime, ipso motu humorum per vasa, qui ad vitam & sanitatem requiruntur, mutari sic liquida & solida corporis, ut inepta evadant ad illos usus, qui ad vitam & sanitatem necessarii omnino sunt: hæc autem naturali lege experiuntur de corpore, dum simul ex ingestis vasorum & viscerum efficacia parantur talia, quae paridorum locum supplant. Neque ergo, ac requiritur ingestio talium in corpus, unde hæc iactura fieri potest, necessaria est excretio illorum, quae diutius relicta nocerent. Neque hoc tantum verum est de illis excretionibus, quae naturali lege quotidie in corpore humano fiunt, verum etiam de his, quae vel rarius contingunt, vel etiam tantum in morbis observantur. Sic a mensuris retenti, & a suppressis in pueris lochiis toties nascuntur febres; in illis hominibus, qui fonticulos diu in corporis quadam parte gesserunt, vel annosa ulcera, quae quotidie ichorem plorant saepe satis copiosum, observatur, iisdem subito siccatis, febres non tantum, sed & periculosissimos morbos nasci. Dum in Herpete humido infantum (dovvorn) per cutim & epidermidem miro modo mutatas magna copia humorum quotidie excernitur de corpore, si subito, non substitutis aliis evacuationibus, supprimatur hæc excretio, agrotant statim, ac saepe inde moriuntur.

Illæ, quae diutius in corpore relicta nocerent, in sanitate eliminantur imprimis per alvum, vesicam, & perspirationem: licet enim & aliæ excretiones observentur in corpore, illæ tamen non adeo inferunt depurandæ humorum massæ, sed potius ad peculiare usus singularium partium faciunt, uti v. g. mucus

(u) De Alimentor. Facultat. Lib. I. c. 7. Chart. Tom. VI. p. 314.

(vv) De Locis in homine c. 15. Charter. Tom. VII. p. 374.

(x) Aphor. 17. Sect. II. Charter. Tom. IX. p. 54.

mucus in naribus, cerumen in auribus, &c. secreto hoc liquido humectatur & defenditur, quod deinde exsiccatum inspissatur, & emungitur. Tres autem illæ evacuationes per alvum nempe, urinam, & perspirationem, eliminant illa, quæ secundum sanitatis leges diutius in corpore manere nequeunt: atque adeo solennes & regæ hæ viæ sunt, ut una illarum impedita, natura reliquas augeat; sicque singulæ reliquis vicariam opem præstare possint. *Cutis raritas, alvi densitas*, dixit Hippocrates (y); & alibi (z) monet, quod *mictio noctu copiosa facta paucam defectionem (per alvum) significet*. Quotidianis observatis constat, urinæ copiam augeri, dum perspiratio minuitur, & contra. Sic æstivis caloribus & valido labore sudans homo, quamvis copiosum potum ingesserit, paucam urinam reddet. Licet autem singularum harum excretionum defectus, aliis auxiliis, suppleri utcumque possit; ad durabilem tamen sanitatem requiritur omnium integritas. Singulis enim his excretionibus quædam expelluntur de corpore, quæ per alias vias exire nequeunt, uti prudenter monuit *Celeberrimus de Gorter* in absolutissimo tractatu, quem de Perspiratione scripsit (a). Ad hoc impeditis his excretionibus retenta in corpore, quæ naturaliter excerni debebant, morbos & febres facere poterunt. Retenta urina in vesica, acrior reddita mora & calore loci, distendendo & rodendo vesicam inflammat, febrim accendit, & teterrima mala producere poterit, uti numerosissimis exemplis Historia Medica probat. Dum renum vitio non fecernitur urina a sanguine, vel secreta urinæ via in vesicam a calculis vel alia quacumque causa præcluditur, retentis acribus, quæ per urinæ vias quotidie expurgabantur, febris nascitur, citiusque vel serius, cerebro plerumque prius affecto, certa mors sequitur. Alvi interceptio, quamvis diutius ferri possit, tamen non caret periculo; monuitque jam Hippocrates, (b) febrim inde metuendam esse. Dicit enim: *Defectiones alvi procedere oportet bis, qui laboribus exercentur; quamdiu parum ederint, ac parum potaverint, paucas & duras: si vero tertio quoque die aut quarto, aut ex longiori intervallo prodierint, periculum est, aut febre, aut alvi profusio corrumpendos esse*.

Verum binis illis excretionibus, quæ per alvum & urinam fiunt, non semper occupatur corpus, atque illa, quæ per has vias excerni debent, vesicæ cavo, & toto crassorum intestinorum tractu, colliguntur: unde & diutius his evacuationibus, absque magno sanitatis detrimento, carere possumus. Perspiratio autem, uti hodie certo novimus, sanitatis tempore nunquam interruptitur, quamvis nunc parcius nunc copiosior observetur; adeoque ab hujus excretionis impedimenti frequentiores noxas in corpore oriri mirum non est: atque illæ, quæ modo enumerabuntur causæ, præcipue hanc excretionem spectant.

Totum corpus perspirabile esse, Veteres Medici noverant quidem; verum hanc solam omnes reliquas sensibiles evacuationes simul sumtas excedere, hujusque evacuationis justam proportionem summam momenti esse, tam in sanitate conservanda, quam in moribus curandis, primus laboriosus experimentis

(y) Epidem. VI. Charact. Tom. IX. pag. 417.
 (z) Sect. IV. Aphor. ultimo. Charact. Tom. IX. pag. 191.
 (a) Prædiction. Lib. III. cap. 4. Charact. Tom. VIII. pag. 211.
 (b) De Gorter de Perspirat. cap. 12. §. 34. pag. 129.
 (c) Mercur. de Arte gymnast. Lib. I. cap. 8. pag. 162. 177.
 (d) Memoir. pour l'Hist. des Insect. Tom. II. pa. 48. &c.

invenit, & mortales docuit *Sanctorius*; confirmavit dein *Keilius*; atque ultimo horum inventa collegit, propriisque, illisque utilissimis, observationibus confirmavit & auxit *Celeberrimus de Gorter*; qui tedioso labore invenit, quousque *Sanctorius* dogmata, qui in aere Italo suas observationes concinnaverat, in nostra regione habitantibus conveniant. Ex fidelissimis horum observatis patebit ratio, quare sequentia inter febris causas merito recenseantur.

Frigus. Fluidorum moleculas frigore adunari in Commentariis §. 117. dictum fuit: sed & tenerrimorum vasculorum orificia, in extrema cute hiantia, frigore contrahi posse, nemo dubitat: hinc utique hoc effectu frigoris conspirante impeditur perspiratio. Ideo frigus admittimus, imprimis calenti in lecto corpori, toties nocuit, perspirationem minuendo; crebramque in lecto corporis agitationem, dum calores æstivos ægre tolerant homines, frequentissimam causam impeditæ perspirationis posuit *Sanctorius*; quod & *Keilius* & *De Gorter* confirmaverunt. Atque ex horum observatis generalis hæc regula habetur, quod, cæteris paribus, eo tempore parcius fuerit perspiratio, quo thermometrum majus frigus indicabat (c). Omnium maxime nocet frigus, si majorem calorem subito sequatur: inde enim toties funesta pleuritides ortæ sunt, dum æstivans a laboribus corpus frigida afflat aura. Gratum hoc, sed fallax, refrigerium, sollicite vitandum pluribus in locis hinc monuit *Sanctorius*. Ob eandem causam autumnus morborum maxime ferax est, dum matutina frigora incautos mordent, qui diurni caloris impatientes non satis muniant vestibus corpora. Monuit hoc optime *Celsus* (d), dicens. *Per autumnum vero, propter cæli varietatem, periculum maximum est. Itaque neque sine veste, neque sine calce mentis prodire oportet &c.*

Ungtiones. Pinguibus obstrui minimos illos canales, per quos tenuissimus humor perspirat, admodum probabile videtur, cum aquosum esse illum, experimentis constat: Et ob hanc causam in quibusdam hominibus, a levissima unguentione molliissimi quamvis olei, Erysipelas, & sæpe febris oritur. Videntur autem unguentiones adhibita sæpe fuisse, ut nimia humorum distillatio impeditur. Post balnea adhibebantur unguentiones, ne humiditas in balneo acquisita evanesceret, & ad cohibendum sudorem nimium Athletarum corpora ungebantur, pulvere dein insperso, ut oleo lubrica membra firmius a luctatoribus apprehendi possent (e): unde excretionem illam, quæ per cutim fit, prohiberi, vel saltem minui, pinguis inunctis patet. An autem hoc semper adeo noceat, dubium maxime videtur? Familiaris enim unguentorum usus post balnea fuit apud Veteres, & robustissimi Athletæ illis impune utebantur. Incomparabilis *Reamurus* (f) mittendo naturalem insectorum perspirationem, illorum vitam prolongavit; neque sine ratione credidit, in hominibus idem tentari posse. In frigidis enim regionibus, ubi minus perspirans homines, plures longævi admodum inveniuntur, quam in regionibus calidis. Hyeme, quando longe parcius perspiratio est, homines tamen sani vivunt æque acæstivitate. Et quamvis negari nequeat, ab impedita transpiratione plurimos morbos nasci, nondum tamen determinatum est.

(c) Cap. 11. §. 34. pag. 100.
 (d) Lib. I. cap. 3. pag. 133.
 (e) Cap. 11. §. 34. pag. 100.
 (f) Lib. I. cap. 3. pag. 133.

est, quænam in singulis hominibus quantitas absolute evacuari debeat per transpirationem, ut maneat sanitas; cum aliæ evacuationes transpirationem immutatam supplere possint. Forte nimia cura defendendo corpus ab aeris injuriis augemus hanc transpirationem ultra absolutam necessitatem. Constat enim homines, in calidissimis æque quam frigidissimis regionibus, fere nudos incedere (g) absque damno: neque tamen forte majorem calorem vel frigus tolerant, quam nos; dum totum corpus ipsis induratur, uti in nobis manus & facies, quas tuto summo etiam frigori exponimus.

Quantum enim hic consuetudo faciat, docent teneræ puellæ, quæ plurimas corporis partes impune aeri exponunt frigido; quod durus arator, non affuerit, ferre non posset.

Licet ergo semper periculosum sit, solitam perspirationem subito minuerè, sensim tamen & per gradus hoc fieri absque damno posse videtur. Subitas frigoris & caloris vicissitudines nocere ab omni ævo observaverunt Medici; sensim mutatas anni temperates impune ferunt homines, dum ab æstivis calidibus, gradatim imminutis, ad acerrimum hyemale frigus pervenerunt. Imo videtur aucta perspiratio sæpe debilitare; & contra immutata perspiratio roborare corpora. Sic magno aeris calore languemus omnes, & solitos labores non nisi cum molestia exercemus; cum aeri sub frigore leve & agile corpus sentiat. Constat etiam, sanissimos vivere homines, qui longe minus perspirant, quam nos. Spurcissimi hominum *Hottentotti*, qui circa Promontorium Bonæ Spei in Africa degunt, perspirationem certo minuunt, dum totum corpus fuliginè, pinguis mista, obducunt: alia nationes integræ colorata vernice totum corpus tegunt. Narrant itineraria (h) in Persia Camelos, dum verno tempore pili cadunt, pice per totum corpus obliniri, ut a muscarum puncturis defendantur. Patet ergo ex his omnibus insensibilem perspirationem absque sanitatis detrimento multum immitti posse; quin imo robori corporis prodesse videtur, ut hæc minori quantitate fiat. Qui a teneris annis aeris injurias, modice tantum tecto vestibus corpore, tolerare didicerunt, sani & robusti vivunt; & contra, quibus nimia cura contra frigus munus corpus fuit, leves etiam aeris vicissitudines illico sentiunt, & a minima corporis mutatione male afficiuntur. Plures vidi mulieres, quæ caput plurimis onerabant tegumentis, capitis doloribus, odontalgia &c. miserrime affligi; dum vero sensim magis magisque nudabant caput, & omni mane frigida aqua abluabant, postea ab his malis immunes vixerunt. An inde patet ratio, cur Hippocrates (i) dixerit: *Qui probe perspirant imbecilliores, & salubriores existunt, & facile convalescunt. Qui male perspirant, priusquam ægotent, robustiores sunt. Quum vero in morbum inciderunt, difficilius sanantur. Hæc autem & toti & parti?* Quamdiu enim in debiliore fabrica hominibus perspiratio rite procedit, optime se solent habere; cumque a levioribus causis hæc quidem impediatur in usum, sed & facile restituatur, facilius convalescunt. Qui vero minus perspirant, robustiores

plerumque sunt, cæteris paribus, neque a levibus adeo causis læduntur; ubi vero a validioribus morborum causis naturale talium hominum robur superatur, periculosius ægotant, & difficilius convalescunt. Unde & alibi (k) monuit, quod *Corpora exercitata ac densa citius a pleuriticis & peripneumoniacis morbis pereant, quam non exercitata*.

Animi affectus tristes. *Sanctorius* plurimis locis in staticis Aphorismis suis hoc mentit; & contra, nihil magis liberam reddere perspirationem, quam animi consolationem (l). Verum præterea docuit, moestitiam & timorem non tantum impedire perspirationem, sed & perspiratione impedita a quacumque causa moestitiam & timorem sequi. Illa etiam, quæ apparent in homine subito metu percusso, vel ingenti mœrore affecto, hoc confirmant: patient enim, frigeant, & toto corpore contrahuntur; pulsus debilis est, celer quidem in metu percussis, tardus plerumque in illis, quos ingens mœrore premit. Cum ergo vires, quæ ad organa secretoria & excretoria applicare debent humores, debilitentur; simulque omnia signa doceant, minima cutis vascula in talibus affectibus contrahi, magisque resistere humoribus expellendis, patet evidenter, secretionem perspirabilis humoris, & excretionem secreti debere minui, vel & aliquando integre pro tempore suffocari: unde sit humorum versus interiora recursum; & summa illa anxietas, de qua tunc miseri conqueruntur, ac si prælo constringerentur præcordia.

Cibus, potus. Quomodo cibi & potus majori acrimonia præditi, vel indigestiles assumti, aut nimia copia ingurgitati febrim facere possint, paulo antedictum fuit. Verum *Sanctorius* docuit, quibusdam cibis vel potibus assumtis insensibilem transpirationem plurimum minui. Carnes suillas, boletos, melones, uvas & ficus recentes &c. perspirationem minuire observavit (m); idem & de potibus habet (n). *Medicamenta*. Leviora quidem, quæ corpus vix turbant, non imminuunt perspirationem; uti de *Cassa* notavit *Sanctorius* (o), illa vero, quæ copiosas evacuationes faciunt, perspirationem impedire monet (p). *Venena*. Hæc enim longe efficacius corpus turbant, simulque vires prosterunt.

Aerem nebulosum pinguem. Aliquando tales nebulae observantur, quæ ad parietes & pavimenta marmorea hærent, & collecta pinguis quasi stris decurrunt: aliquando & insolitus illi anni tempestate aeris tepor adest, tuncque omnes homines majorem corporis gravitatem & lassitudinem percipiunt, quæ certissima imminutæ perspirationis signa sunt. Plurimi etiam tunc Peripneumoniaci fiunt, imperpersibili reddito pulmone a tali aere. Cœnosum vocat talem aerem *Sanctorius*, & pulchre illius noxas recenset (q), dicens: *In cœnoso prohibetur perspiratio; meatus implentur, sed non densantur; fibræ laxantur, non roborantur, & pondus perspirabilis retenti ledit, & sentitur*. In frigido autem & salubri aere perspirationem quidem prohiberi monet, verum perspirabilis retenti pondus nec lædere, nec sentiri, quia frigore densantur meatus, & roborantur fibræ. Cum autem plerumque Auster spiret, dum aer talis nebulosus & pinguis adest, Hippocrates obser-

(g) Idem Tom. III. Preface p. 1. 2. (h) Idem Tom. II. p. 13.
 (i) De Alimento Charact. Tom. VI. p. 177.
 (k) Coac. Pirnot. Num. 168. Charact. Tom. VIII. p. 875.
 (l) Vide Num. 457. 458. 459. 460. &c.
 (m) Sanctor. Aphor. 224. 225. 227. 228. 246.
 (n) Aphor. 266. 267. 268. 369.
 (o) Aphor. 48.
 (p) Aphor. 48. 51. 54. 57.
 (q) Aphor. 147. 148.

observatis idem confirmatur: dixit enim (v) *Ausri vero corpora exsolvent, & humectant, gravitatem capitis, auditum gravem, & vertigines faciunt in oculis, & in corporibus difficultatem ad motum, & alvos humectant.* Contraria omnia fieri monet, dum Aquilo spirat.

Quietem, exercitia solita remissa. Quantum profuit conservandæ sanitati & firmando corpori exercitia, in Commentariis §. 35. Num. 2. & §. 28. Num. 2. dictum fuit; patuitque tunc ab his promoveri assimilationem ingestorum in naturam nostram, autem nempe solidorum & fluidorum motu: verum ab iisdem causis pendent excretionem illorum, quæ in corpore diutius relicta nocent, unde quiete corporis, & exercitiis solitis remissis, non tantum impeditur ultima elaboratio ingestorum; verum & retardatur expulso illorum, quæ naturali lege de corpore eliminari debent, ut maneat sanitas. Dum post somnum lassitudo adest, imminuta perspirationis firmitas, hæc tollitur iis, quæ faciliem perspirationem reddunt, ut dixit *Sanctorius* (s), atque inter illa exercitium numerat: exercitio corpora leviora fieri, & perspirabile ad exhalationem præparari monet (r). Et contra quietem longam efficere corpora agrotantia ponderosiora, quia cibi & potus non digeruntur, & perspirabile excrementum non præparatur ad excretionem; unde omnia mala, & sapissime mortes eveniunt (u). Imo, ubi perspiratio in sanis deficit, exercitio fœcui dixit (vv). Unde ne senes quidem exercitiis abstinere voluit *Galenus*, sed consuetos subire labores iussit, remissa tamen illorum vehementia (x); siquidem *ignoravia corpus hebetat, labor firmat, illa maturationem senectutem, hic longam adolescentiam reddit* (y).

Obstructiones, compressiones a contentis vel ambientibus. Cum enim obstructio (vide §. 107.) supponat excessum molis transituræ supra capacitatem vasæ transmissuræ, adeoque sit obturatio canalæ transitum liquido impediens, patet facile, obstructis canalibus excretoriis, retineri excrementa. Inter obstructionis autem causas (vide §. 112.) numerabatur & illa, quæ externa compressione astringant vasorum cava, unde & hæc locum habeat. Alvi & urinae vias adeo patulas, si cum minimis vasculis perspirantibus comparantur, a tumoribus in vicinia enatis penitus intercipi posse, Historia Medica demonstrat. Non mirum ergo, ab ambientibus in majorem molem expansis, perspirantia vascula comprimantur. Dum in febribus ardentibus inflammatoria densitate sanguis in minimis arteriis hæret immeabilis, hæc densitas secretoria & excretoria vascula adiacentia comprimunt; unde tota cutis externa, lingua, os internum, fauces &c. aridissima cernuntur; ubi a periculosissimis his morbis evadent agri, primum fere vincentis morborum naturæ signum est, si humiditas redire incipiat.

Quantæ turbæ in corpore oriri possint a validis animi motibus, dictum fuit in Commentariis §. 99. & §. 104. constititque, illos efficacissimam causam esse accelerati motus circulatorii, qui cordis frequentiore contractionem supponit, ergo & fe-

brim (§. 573.) In sanissimo enim homine, ob atrocem contumeliam illatam, summa ira sæpe nascitur, & febris, & sola mutata cogitatione totum corpus turbatur. Pulchre de animi affectibus dixit *Galenus* (z), quod in illis omnibus ipsa per se ipsam moveatur anima. Nihil enim adest corporei, quod tantos motus facit; ipsa enim recordatio toleratæ olim injuriæ diu sopitos tumultus renovare valet. Animi autem motus nimis magis nocent, quam nimius corporis motus; uti optime notavit *Sanctorius* (a), quia quiete & somno corporis motus compesci potest, animi non ita.

Verum & validi corporis motus, si diuturni fuerint, imprimis in non affluetis, febres accendere possunt, & pessimas quidem. In Commentariis §. 571. dictum fuit, a motu musculari sanguinem venosum majori impetu & celeritate versus cor dextrum ferri, illudque inde irritari in velociorem contractionem; adeoque veram tunc febrem natam esse, cito quidem evanidam, si levior causa fuerit, aliquando tamen satis durabilem & perniciosam. Plurima apud observatores habentur exempla, quæ hanc rem confirmant. Unicum ex *Hippocrates* (b) adduxisse sufficiet. Adolescentem in mendacium foro decumbentem ex lassitudinibus, laboribus, & cursibus præter consuetudinem febris prehendit, a qua septima die perit. Jamque prima die urinae tenues subnigræ, vigilæ, alvus turbulenta aderant, secunda die mens perturbata, tertia die anxietas summa, & extrema corporis frigida erant ac livida. Ex qua historia patet, a solo nimio corporis motu acutam & lethalem febrem, ab initio jam pessimis symptomatibus stipatam, nasci posse.

Calor & æstus aeris frequentissima febrium causa est, ut quotidianis observatis constat: diffusis enim liquidissimis sanguinis reliquiis inspiratur & inflammatoriam densitatem acquirit; adeoque augetur resistentia ad capillaria vasæ: verum hæc nata, facile sequitur velocior cordis contractio: id est febris, uti in Commentariis §. 382. demonstratum fuit. Omnium pessimæ febres sunt, dum summus aeris æstu validissimi corporis motus sunt. Sic insolatio toties lethalem Phrenitidem fecit, uti postea §. 772. dicitur. Unde optimo jure inter morbos æstivos, febres continuas, ardentis, tertianas plurimas, quartanas recensuit *Hippocrates* (c).

In causis febrium indagandis etiam ad externa applicata attendendum est; sæpe enim inde pessima mala sunt, quorum origo frustra aliunde quaeritur. Spina infixa parti corporis, imprimis circa loca tendinosa, toties una cum febre validam inflammationem excitavit. Cantharides applicatæ pluribus locis simul toties febrem, firim summam, stranguriam, mistum sanguinem fecerunt; unde & in languidis frigidisque morbis sæpe tanti usus sunt. Dum miseræ puella arsenicum butyro mistum capiti illinebatur, sævissimi doloris oborti sunt, & frustra caput aqua abluebatur: supervenerunt vigilæ, totius capitis intumescencia, deliquia, febricula, delirium &c. & sexto die perit (d).

(v) Aphorism. 17. Sect. III. & Aphor. 5. Charter. Tom. IX. p. 95. & 111.
(f) Aphor. 174. (g) Aphor. 385. (u) Aphor. 385.
(w) De Sanitate tuenda Lib. V. c. 3. Charter. Tom. VI. p. 144.
(y) Cels. Lib. I. c. 1. p. 242. 20.
(z) Method. Med. Lib. XII. c. 5. Chart. Tom. X. p. 28.
(a) Aphor. 404. 496.
(b) Hippocr. Epidem. 1. agrot. octavo. Charter. Tom. IX. p. 242.
(c) Aphor. 21. Sect. III. Charter. Tom. IX. p. 116.

(d). Quam horrenda mala, & tandem miserrima mors, secuta fuerint, dum rudius agryta sublimatum corrosivum, magna copia emplastro inspersum, tumori externo, quem erodere volebat, applicuerat, videri potest apud *Degnerum* (e). Numerosissima similia observata habentur, quæ hanc rem confirmant. Hæc sufficiunt, ut probetur, ab acerbis externe applicatis febrem nasci posse.

Sanguis, uti §. 92. & sequentibus dictum fuit, quasdam habet dotes, quibus ab aliis fluidis hæctus cognitis distinguitur; simulque patuit in Commentariis §. 97. quod creati corporis fabrica sanguinem faciat in animalibus, quod nulla ars hæctus imitari potuit; nec, credo, imitabitur unquam. Neque tantum animalibus perfectis jam hæc vis *αμαρτοπιτιαν* inest, verum & primis incubatus diebus in ovo, tenerum pulli nascentis stamen ex albumine ovi, calore incubantis gallinæ foto, facit sanguinem rubrum, cujus antea nullum omnino vestigium apparebat. Quamdiu sanguis, omnes dotes requisitas habens, per vasa movetur, adest sanitas; simulac admixtus alienis, vel vitio vasorum & viscerum, degenerat a naturali sua indole, turbantur omnia, irritatum peregrino liquido cor velocius movetur, & nascitur febris. Sic in sanissimis hominibus, post copiam solito majorem alimentorum assumptam, observatur pulsus acceleratio manifesta, dum magna copia crudi chyli sanguini mista per vasa fluit; atque omnium maxime, si talia ingesta fuerint, quæ difficilior poterunt subigi: unde & debiles homines minima diætæ vitia illico sentiunt. Dum in pallida virgine sanguis a naturali crasi adeo degenerat, nascitur febricula illa, quam abam vocare solent Medici; quia in tenellis his corporibus sanguis ad ultimum perfectionis suæ gradum elaborari nequit: unde loco boni sanguinis alienus humor per vasa fluit.

Verum, ut ex ingestis sanguis fiat, requiritur motus humorum per vasa, & primum sanguinis rubri vestigium in ovo incubato apparet in illo punctulo, ubi manifesta pulsatio percipitur (vide Commentaria §. 97.). Sic & chylus ex ingestis alimentis paratus aliquot horas cum sanguine movetur per vasa, antequam in sanguinem mutetur. Omnia ergo, quæ hunc motum valde immutant, turbant sanguinis confessionem, faciuntque, ut a nativa sua indole plus minusve degeneret.

Ingens jam numerus est talium causarum, quæ humores, horumque motus, valde immutant; & quædam adeo subtiles sunt, ut tantum effectibus suis se prodant; cæterum nullo modo sensibus detegi possint: ut v. gr. venenum variolarum, pestis &c. Præcipue tales causæ jam recensentur, omnes enim enumerare arduum foret; & ex illarum cognitione de reliquis judicari poterit.

Fames. Dictum fuit ad §. 80. quod postquam alimenta nostri corporis vi eo sunt redacta, et liquores fecerint, quales in sanis & robustis inveniuntur, sponte sua, tam quiescentia, quam valide mota, post abstinentiam ab omni cibo & potu per viginti horas, in putredinem vergant. Oritur tunc in homine sano illa sensatio, quam famem vocamus, quæ monet nos, novo alimento indigere corpus ad restituenda illa, quæ ipsius vitæ & sanitatis

actionibus perierant de corpore. Dum autem fame diu toleratur, blando chylo ex ingestis factis non demulcetur sanguis, omnes humores aciores fiunt, & in putredinem vergunt: anima tunc foetere incipit, urina acrior redditur, sitis adest, & nascitur febris ob auctam sanguinis & omnium humorum acrimoniam. Apparet hoc in illis, quibus oesophagi tubus a scirrholo tumore, vel alia simili causa, sensim arctatur, & tandem integre præcluditur; de quo tristissimo malo postea in Anginæ historia latius dicitur. Miserrimi enim tales ægri tandem fame enecti pereunt, dum omnis cibo & potui transitus præcluditur, semperque tunc simul febris adest, & omnia humorum in putredinem vergentium indicia.

Quamdiu autem, superstita vita, fames tollerari possit, nondum adeo certo definitur potest. *Hippocrates* dixerat (f): si quis velit septem diebus nihil comedere vel bibere, plurimi in his (diebus) moriuntur: quod si quis illos superaverint, tamen moriuntur, licet postea comedere & bibere persuadeantur. Ex ducentis tamen & septuaginta sex hominibus, qui naufragii metu quatuordecim dierum spatio nihil cibi sumperant, nullum periisse legitur in sacris litteris (g). Mulier Britanna, sub custode perpetuo, mandato Henrici octavi Britannia regis per integrum annum sine cibo potuque, solo odore vixit (h); uti & Scotus quidam per aliquot menses. Plura similia apud *Schenkius* (i), aliosque observatores habetur.

Evacuatio. In Commentariis §. 25. dictum fuit, ad assimilationem debitam ingestorum in naturam liquidi vitalis sani requiri, ut magna copia humoris boni adsit, cui pauculum crudi chyli, ex ingestis parati, affunditur. Hanc enim legem observare naturam docemur ex Physiologicis. Ingestis enim in ventriculo & intestinis magna copia salivæ, succi pancreatici, gastrici &c. affunditur; chylus inde factus in receptaculo chyli copiosa lymphæ diluitur, & dein parca copia simul in venam subclaviam dilapsus sanguinis maximæ copiam miscetur. Unde etiam, dum nimia crudi chyli copia in largius partibus hominibus sanguis obruitur, febricula nascitur; uti antea dictum fuit. Si jam evacuationibus minuta multum fuerit humoris iniquissimi copia, proportio crudi chyli nimis magna erit respectu humorum costorum; adeoque idem effectus sequetur. Unde post validas hæmorrhagias per abortum, vulnera &c. adeo languent corpora, & sæpe pessima cacochymia nascitur.

Ubi vero a sanguine secreta liquida, sanguine ipso tenuiora, nimis educuntur de corpore, orbatus liquidissima parte sanguis in concretionem pronior est; unde inflammationis metus fit, quam febris semper comitatur. Hinc, postquam æstivis calidioribus liquidissima difflata sunt, morbi inflammatorii plurimi, & autumnales febres pertinacissimæ observantur.

Pus. In Commentariis §. 406. notatum fuit; pus optimum & blandum, si diutius maneat in loco clauso & calido, sensim in pejus mutari, attenuari, ichorosum fieri & acre, tuncque facillime referri venosis oculis, totumque sanguinem purulenta cacochymia inficere, quam semper tunc comita-

(d) VVesper. Cicut. Aqu. Hiæ. & noxæ cap. 21. pag. 289.
(e) Hist. Medica de Dysenteria bilioso-contagiola &c. pag. 234.
(f) De Carnibus cap. 8. Charter. Tom. V. pag. 300.
(g) Acta Apostol. cap. 27. (h) Job. Cajus de Epidem. Britann. pag. 137.
(i) Lib. III. pag. 321.

mitatur febris. Phthisicos depascens hectica febris hoc docet, nunquam sanabilis, nisi ulcerosus locus mundari possit, & consolidari, in quacumque demum parte corporis interni vomica hæserit; æque enim ab ulcerato rene, quam a pulmone suppurato, phthisis nasci potest. Hinc inter Empyematis signa, uti postea dicetur, febrim numerat Hippocrates.

Dum in variolis tota cutis pure scætet, illud resorptum pessimam febrim, & sæpe cito lethalem, accendit; nisi sponte vel arte expellatur de corpore, vel per metastasim ad talia loca deponatur, in quibus collecto puri tuto exitus parari potest.

Aqua, ichor Hydropicorum empyicorum. Incipiens hydrops diuturnas quidem febres sequitur, rarissime autem vel nunquam febrim comitem habet: omnia enim in his frigent & languent. Vetusitudo vero dydropem febris comitari solet, quia tandem stagnantes aquæ corrumpi incipiunt & putrescere, quarum pars resorpta, sanguini mista, stimulo suo febrim facit, & sitim immaniter auget. Præterea, dum omnis fere lymphæ in hydropo inveterato vas exit, & in cavis majoribus & minoribus corporis colligitur, liquidissima sui parte orbo sanguine circa capillaria vascula augetur resistentia, dum simul a putrido resorpto acrimonia cor in velociore contractione stimulat, unde in frigidissimo hoc morbo calidissima febris nasci poterit. Sic hydropicorum crura, quæ prius marmoris instar frangebant, dum corrumpi incipit stagnans aqua, calent, inflammantur valide, sic ut sæpe pessima gangrana sequatur.

Serum acre alicubi collectum. In scorbuticis toties observatur, in cruribus summo cum dolore erodit cutim, & sic nasci ulcus, quod magnam copiam acris feri plorat, vicina erodentis. Si talia ulcera exsiccantibus curentur subito, non emendata prius humorum cacochymia, febres & pessima quævis mala sequuntur. Idem observatur illis, quibus per fonticulum quotidie similis liquor exit: nam & tali emissario cito clauso similia mala sequuntur. In nervi vel tendinis punctura solet circa vulneris locum tenuis liquor colligi, qui per angustum sæpe vulnusculum exire non potens per vicina omnia in panniculo adiposo dispergitur, & satis subito in malignam acrimoniam degenerat; unde pessimæ inflammationes, ulcera sinuosa, gangræna nascuntur, quæ tunc semper febris comitatur. Dum in infantibus eroditur cutis acri fero, illud exsiccatum, imprimis in capite, densas crustas facit: sub quibus collectus ichor brevi corrumpitur, uti summus foetor testatur, & profundas erosiones facit; & resorptum illud acre convulsiones, febres pessimas, & mortem sæpe creat. Servo bregmatis ossa infantis, erosa fere penitus ab hoc malo; & quæ ossa, licet jam mundata fuissent, per plurimos menses eundem foetorem spargebant, quem in vivo adhuc infante fere intolerabilem perceperant omnes, qui adfuerant.

Bilis Accensa. Quando a quacumque causa bilis, omnium humorum inquilinorum corporis ex sua natura acerrimus, in majorem acrimoniam exehitur, accendi dicitur, quia tantas in corpore turbas excitat, & calidissima sæpe febres ab hac causa oriuntur. Æstivis caloribus bilem exasperari, ab Hippocrate huc usque constans observatio docuit; unde

post fervidissimam ætatem febres autumnales biliosæ semper grassari solent. Nisi autem sponte, vel arte, corrupta bilis evacuetur in principio talium morborum, & diutissime affligunt hæc febres, & circa finem morbi putridissima bilis facta diarrhoeam & dysenterium concitat; quam, fractis jam morbo prægresso viribus, ægri sustinere sæpe nequeunt; uti postea in Capitulo de Vomitu febrili latius dicitur. Æstatis fervoribus corpus magis biliosum fieri dixit Hippocrates (k). Bilem commotam febris ardentis causam esse monet alibi (l); & pluribus aliis in locis bilem plurium morborum acutorum originem dixit. Sic plures novi homines, quibus semel in mense subito oritur immanis capitis dolor, & febris: postquam aliquot horis hæc perpassi fuerunt, magnam bilis copiam vomunt, & illico se optime habent. Purgans semel vel bis in mense datum, quo accumulari jam incipiens bilis evacuatur, antequam turgeat, tollit hæc mala.

Inflammatio. Patet hoc ex illis, quæ in Commentariis §. 558. dicta fuerunt.

Suppuratio. Hæc enim prægressam inflammationem sequitur, atque illo tempore, dum suppuratio fit, omnia inflammationis symptomata augentur, uti dictum fuit §. 387. Verum febris omnem inflammationem comitatur; ergo & hæc augetur. Unde monuit Hippocrates (vide Commentaria §. 158. num. 6.) circa puris generationem dolores & febres magis accidere, quam pure factis. Postquam autem locus inflammatus in maturum apostema conversus est, a pure diutius retento, attenuato, & acriori reddito, iterum febris nasci poterit, uti paulo ante dictum fuit.

Gangræna. Hæc enim ut plurimum validissimam inflammationem sequitur: Atque, dum gangræna corrupta pars a vicinis vivis incipit separari, in margine inflammatio & suppuratio nascitur. Præterea a tabo gangrænosio resorpto sæpe putridissima febris oritur.

Cancer. Ab immani dolore, inflammatione partium Vicinarum, & sanie acerrima resorpta, de quibus actum fuit in Commentariis §. 499.

Vigilia nimia. Subtilissimi enim corporis liquidi ingens sic jactura fit, quæ reparari nequit, nisi somno. Hinc post vigiliis nimis omnes functiones languent, omnes coctiones, per quæ cruda ingesta mutari debent in naturam nostram, depravantur. Ex quibus feracissima morborum seges nascitur. Monet Sanctorius (m), Somno solito brevior semper aliquid perspirationis prohiberi: quod nisi sequentibus diebus plenior perspiratione compensetur, imminet febris periculum: Atque pluribus aliis in locis nimie vigiliæ noxas recenset. Cum autem insensibilis perspiratio vigiliis protrahitur impediatur, atque inde febres frequentissime oriri eadem hac paragrapho fusius demonstratum sit, patet satis, nimiam vigiliam merito inter febres causas recenseri. Solita brevitate Hippocrates dixit (n) Somnus, vigilia, utraque modum si excesserint, malum.

Acriora cupiscumque rei studia. Idem fere efficiunt, quod vigiliæ nimie; subtilissimam enim sanguinis partem nimis consumunt & dissipant; unde lassitudo & gravitas totius corporis; & sæpe major debilitas, quam quæ post valida corporis exerci-

(k) De Salobri victus ratione textu 11. Charter. Tom. VI. pag. 228.
(l) De Affectionibus cap. 3. Charter. Tom. VII. pag. 622.
(m) Aphor. 336. (n) Sect. II. Aphor. 3. Chart. Tom. IX. pag. 45.

xercitia sequitur: imprimis dum uni & eidem cogitationi diu affixa mens nullis objectis externis distrahatur, uti de Archimede legitur: qui in tanto tumultu, quantum capta urbs in discursu diripientium militum ciere poterat, intentus formis, quas in pulvere descripserat, ab ignaro milite quis esset, interfectus fuit (o). Unde & studium cum affectuum animi mutatione diutius tolerari, quam sine affectu vel affectuum mutatione dixit Sanctorius (p). Hinc antiquissimis temporibus medendi scientia sapientie pars habebatur, ut & morborum curatio, & verum nature contemplatio sub iisdem auctoribus nata sit: scilicet his hanc maxime requirentibus, qui corporum suorum vobis inquieta cogitatione, nocturnaque vigilia minuerant (q). Literarum enim disciplina majori studio agitata, ut animo præcipue omnium necessaria, sic corpori inimica est (r). Ita nihil ab omni parte beatum est, omnium enim hominum felicissimi vivere possent, qui sapientie studiis operam dant, nisi morbis adeo ex hac sola causa obnoxii forent. Felices illi, quibus tale vitæ institutum contigit, ut mentis exercitiis salubrem corporis motum jungere debeant.

Venus nimium culta. Quanta fiat mutatio in corpore masculino, dum semen incipit confici & accumulari, docet constans observatio; barbæ pubifque ortus, & fere conservatio inde pendet: mira mutatio in voce & affectibus animi tunc apparet: febilis enim antea puer nunc auidax summa sæpe pericula spernit. Neque tantum in hominibus hoc observatur, verum & animalia circa hoc tempus ferocissima evadunt. Adeo autem mutatur corpus tunc, ut difficillimi morbi curam a pubertate expectaverit Hippocrates (s). Non mirum ergo & a nimia Venere adeo turbari corpus. Taurus, ferocissimum animal, dum œstro venereo stimulat, post coitum languet, & miseri illi, qui præmatura & immodica Venere corpus exhausterunt, debiles & morbofi vivunt. Concubitus enim rarus, uti dixit Celsus (t), corpus excitat, frequens solvit. Frequentiam autem non numero, sed natura, ætatis ratione & corporis, determinat, illumque non inutilem esse dixit, quem neque languor, neque dolor sequatur. Insensibilem perspirationem minui, & facultates concoctrices a nimio coitu debilitari, ob-

servavit Sanctorius (u); qui deinde pluribus Aphorismis sequentibus damna inde facta enumerat. Non mirum ergo & febres, & quidem pessimas, inde nasci. Hippocrates (vv) binos ægros ex potu & nimia Venere laborasse memoria tradidit, quorum unus post difficilem morbum vigesima quarta die, non sine molestia, evasit; altera eodem morbi tempore periit. Alibi autem (x) plurima mala, quæ nimiam Venere sequi solent, fusius recenset, dum de Tabæ dorsali agit; sic enim habet: Tabes dorsalis a medulla (spinale) oritur, maxime autem recens nuptos & libidinosos concipit. Sine febre sunt, bene comedunt, & contabescunt. Quod si ita affectum percontaris, dicit, sibi videri ex superioribus partibus a capite velut formicas secundum spinam descendere; quumque urinam aut alvum reddit, prodit ipsi Semen & copiosum liquidum, neque genitura intus concipitur, & in somnis, cum uxore dormiat, necne, semen profundit; quumque tum alias, tum præcipue per locum arduum iter fecerit, aut cucurverit, anbelatio & debilitas ipsum prehendit, & capitis gravitas, & aures sonant. Hic temporis progressu vehementibus febribus correptus perit ex lippuria febre. Omnia hæc mala vidi, & plura adhuc, in miseris illis, qui foedis pollutionibus indulserunt. Per integrum triennium, incassum adhibita omni medela in juvene ab hac causa dolores miros per totum corpus vagos observavi, nunc cum caloribus, nunc vero cum frigoris molestissimi sensu, sed imprimis in lumbis. Postea his doloribus parum imminutis, tantum frigus sentiebat in femoribus & cruribus, licet ad tactum naturalem corporis sani calorem haberent, ut fervidissimis etiam ætatis caloribus foco affideret continuo. Maxime mirabar, toto hoc tempore testiculos in scroto semper rotari & circumvolvi, atque eundem motum, una cum summa ægritudinis sensu, in lumbis æger percipiebat.

Enarratæ jam sunt, & ordinis causa in classes distinctæ illæ causæ, quæ febrim facere observantur; sequitur jam, ut considerentur illæ mutationes, quæ in corpore humano a febre fiunt, & quæ effectus febris dicuntur, quia febrim, ut causæ, originem debent: de his ergo sequenti paragrapho agendum erit.

§. 587. Febris effectus, celerior liquorum expulsio, propulsio, stagnantium agitatio, omnium permixtio, resistentis subactio, coctio, secretio cocti; crisis ejus, quod stimulo & coagulo febrim produxerat; sanorum mutatio in morbosam indolem; sanorum mutatio in indolem aptam ferre ea, quibus minus adsuetus erat æger; liquidissimi expressio; reliqui incrassatio; sitis, calor, dolor, anxietas, debilitas, lassitudo, gravitas, aversio productio.

Videbimus jam, quid febris in corpore humano efficere possit, quatenus nempe in abstracto consideratur; hætenus enim de febre in genere actum fuit. Supponitur enim corpus sanum, quod febre corripitur. Primus ergo effectus erit

Celerior liquorum expulsio, propulsio. Patuit ex illis, quæ ad §. 573. dicta sunt, velociorem cordis contractionem in omni febre adesse. Verum non poterit cor velocius contrahi, quin liquida cordis cavis contenta celerius expellantur, simulque propellantur per arterias. Si enim tantæ sint resistentia in arteriis, ut cor sanguinem in illas expel-

lere nequeat, suffocatur cordis motus, & mors adest: omnis autem febris vitam supponit non tantum, verum etiam, uti in Commentariis §. 573. demonstratum fuit, est ipsius vitæ affectio, conantis mortem avertere. In frigore febrili quidem stagnant humores sanguinei sæpe in extremis vasculis (vide §. 477.), verum tamen circa cor per majora vasa augetur celeritas motus sanguinis corde expulsi: quamvis enim parca copia simul singulis cordis contractionibus expellatur in summo frigore febrili, cor tamen celerrime palpans tunc illum sanguinem, quem expellit, celerius movet.

N 2

Sta

(o) Titii Livii Lib. XXV. c. 31. (p) Aphor. 409. 500. (q) Celsus Præfat. pag. 2. (r) Ibidem.
(s) Aphor. 7. Sect. 5. Charter. Tom. X. pag. 197. (t) Lib. I. cap. 10. (u) Aphor. 415. 416.
(vv) Epidem. 1. Ægor. X. & XVI. Chart. Tom. IX. pag. 304. & 310.
(x) Hippocrat. de Morbis Lib. II. cap. 19. Charter. Tom. VII. pag. 571.